

دامنه عبور نرخ تعرفه واردات به قیمت محصولات کشاورزی در مناطق شهری و روستایی ایران

محمد قهرمان زاده^{*۱} - سمانه خلیلی ملک‌شاه^۲ - اسماعیل پیش بهار^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۰/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۵/۲۹

چکیده

شناخت اثر سیاست آزادسازی تجاری در بخش کشاورزی در کشورهای در حال توسعه به دلیل وابستگی حیاتی خانوارها به کشاورزی از نظر درآمد و مصرف ضروری است. اثر سیاست آزادسازی تجاری با توجه به مجموعه عوامل اثرگذار بر انتقال قیمت از بازارهای جهانی به بازار داخلی و دستمزدها متفاوت بوده و یک سیاست تجاری مشابه به احتمال زیاد دارای نتایج متفاوت در کشورهای مختلف خواهد بود. هدف از این مطالعه بررسی دامنه عبور نرخ تعرفه‌های تجاری به قیمت گروه‌های عمده محصولات کشاورزی در بخش شهری و روستایی کشور طی دوره زمانی ۹۳-۱۳۸۴ می‌باشد. برای این منظور با استفاده از داده‌های هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران و سالنامه آماری گمرک جمهوری اسلامی ایران، دامنه عبور تغییرات نرخ تعرفه به قیمت‌های داخلی محصولات کشاورزی با استفاده از مدل عبور نرخ تعرفه نیکیتا و داده‌های شبه پانل برآورد گردید. نتایج نشان دهنده عبور ناقص و پایین نرخ تعرفه به قیمت گروه کالاهای محصولات کشاورزی در ایران می‌باشد؛ به طوری که در مناطق شهری عبور نرخ تعرفه به قیمت‌های محصولات کشاورزی در دامنه صفر و ۱۷ درصد و در بخش روستایی در دامنه صفر و ۲۶ درصد قرار دارد. عبور پایین نرخ تعرفه به قیمت‌های داخلی در ایران به دلیل زیرساخت‌های محدودتر و بازارهای ناقص دور از انتظار نیست. توصیه می‌گردد سیاست‌گذاران در اتخاذ سیاست‌های تجاری عواملی همچون مکانیزم انتقال قیمت در بازار، وضعیت زیرساخت‌ها و اثرات منطقه‌ای عبور نرخ تعرفه به قیمت‌ها را مد نظر قرار دهند.

واژه‌های کلیدی: عبور نرخ تعرفه، قیمت محصولات کشاورزی، مناطق شهری و روستایی

مقدمه

مکانیزم انتقال قیمت داشته باشد (۱۹). به بیان باردهام (۲) کارکنان بازار آزاد و بازارهای رسمی، مصرف‌کنندگان خصوصی ذی‌نفعان و مصرف‌کنندگان خدمات و منابع عمومی ممکن است از یک سیاست نامناسب باز کردن بازارهای محصول بدون تعدیلات نهادی و زیرساختی به شدت رنج ببرند.

یکی از مهم‌ترین ابزارهایی سیاست تجاری، تعرفه است. کاهش نرخ تعرفه واردات می‌تواند قیمت‌های داخلی محصولات کشاورزی را بکاهد و رفاه مصرف‌کنندگان را افزایش دهد، به شرطی که بازار قادر به انتقال تغییرات قیمت مرزی به مصرف‌کنندگان باشد. اما نقص در مکانیزم بازار اغلب موجب عبور ناقص نرخ تعرفه می‌شود. در واقع نرخ تعرفه به صورت فیلتر بین قیمت‌های جهانی و قیمت‌های مرزی کالا عمل می‌کند. زمانی که کالا در داخل کشور است قیمت آن تحت تأثیر عوامل داخلی از قبیل هزینه‌های تجارت، نهاده‌ها و رقابت‌های محلی می‌باشد که این عوامل تضعیف‌کننده (یا تقویت‌کننده) اثرات سیاست‌های تجاری مانند تغییر نرخ تعرفه بر خانوار می‌باشند، به همین دلیل تغییرات قیمت‌های مرزی به علت نوسانات قیمت جهانی یا تغییر در نرخ تعرفه دقیقاً یک به یک به خانوارها منتقل نمی‌گردد. بنابراین اثر سیاست‌های تجاری مانند تغییرات نرخ تعرفه با توجه به

آزادسازی تجاری کشاورزی به دلیل وابستگی حیاتی خانوارها به کشاورزی از لحاظ درآمد و مصرف یکی از مهم‌ترین اصلاحات سیاسی می‌باشد (۲۱). تجارت از دو مسیر عمده بر خانوار اثر می‌گذارد: به طور غیرمستقیم، انتظار می‌رود اثر تجارت مشروط بر عواملی مانند رشد، نابرابری، سطوح اولیه توسعه، انتقال سرمایه بین‌المللی، مهاجرت نیروی کار، پیشرفت‌های فناوری و اطلاعات، آسیب‌پذیری و نهاده‌ها و سیاست‌های مکمل مختلف باشد. به طور مستقیم، تجارت از طریق تغییر در قیمت‌های نسبی که خانوار به عنوان مصرف‌کننده و تولیدکننده با آن مواجه می‌باشد، از طریق بازار کار (به‌عنوان مثال، تعدیل اشتغال و دستمزدها) و هزینه‌های عمومی (که توسط مالیات و درآمد دولت تحت تأثیر قرار می‌گیرد) اثر می‌گذارد (۲۳ و ۲۴). مسلماً آزادسازی تجاری می‌تواند تأثیر مختلف بر افراد و خانوارها با توجه به

۱، ۲ و ۳- به ترتیب دانشیار، دانش آموخته مقطع دکتری و دانشیار گروه اقتصاد کشاورزی، دانشگاه تبریز

*- نویسنده مسئول: (Email: Ghahremanzadeh@Tabrizu.ac.ir)

تعرفه محصولات کشاورزی و صنعتی در مکزیک و در مناطق مختلف پرداخت. نتایج یافته‌های مطالعه نشان دهنده اثر مثبت و معنی‌دار عبور نرخ تعرفه به قیمت محصولات کشاورزی و صنعتی است. نتایج نشان داد برای محصولات صنعتی با افزایش فاصله از مرز اصلی ورود این محصولات به این کشور یعنی مرز ایالات متحده آمریکا میزان عبور تعرفه کاهش می‌یابد. همچنین در کل کشور میزان عبور تعرفه محصولات کشاورزی تقریباً ۳۳ درصد و برای محصولات صنعتی ۲۷ درصد برآورد شده است. چرکاووبی و همکاران (۴) اثرات توزیعی آزادسازی تجاری را بررسی نمودند. نتایج نشان داد اثر آزادسازی تجاری منجر به کاهش قیمت‌های مصرف‌کننده محصولات کشاورزی و صنعتی شده و دستمزدها را افزایش داده است. قیمت محصولات صنعتی به‌طور منفی و قیمت محصولات کشاورزی به‌طور مثبت بر دستمزدها اثر گذاشته است. همچنین میزان عبور تعرفه به قیمت‌های داخلی محصولات کشاورزی ۱۳ درصد و برای محصولات صنعتی ۱۶ درصد گزارش شده است. مارشان (۱۳) در مطالعه اثرات رفاهی سیاست اصلاح تجاری بیان می‌کند که دلیل عوامل چون نواقص بازار، هزینه حمل و نقل و انعطاف‌ناپذیری بازار عوامل عبور نرخ تعرفه به قیمت‌های داخلی ناقص است لذا در بخشی از مطالعه خود به بررسی اثر توزیعی عبور تعرفه در مناطق شهری و روستایی هند می‌پردازد. نتایج مطالعه ایشان نشان می‌دهد در مناطق روستایی ضریب عبور نرخ تعرفه بین ۳۳ و ۴۹ درصد و در مناطق شهری بین ۶۴ و ۶۸ درصد می‌باشد، بنابراین مصرف‌کنندگان شهری بیش از روستائیان از کاهش نرخ تعرفه منتفع می‌گردند. کریم (۱۱) جهت بررسی اثر فقر سیاست تجاری در آفریقا دامنه عبور نرخ تعرفه به قیمت‌های داخلی محصولات کشاورزی و صنعتی و دستمزدها را محاسبه نمود. نتایج نشان داد قیمت‌های داخلی به واسطه عبور تعرفه بالا کاهش یافته است. علاوه بر آن کاهش قیمت‌ها در ایالت‌های نزدیک به بنادر و مرزها که با هزینه‌های تجارت کمتر مواجه‌اند بیشتر مشاهده شده است. مقدار عبور تعرفه به قیمت‌های داخلی محصولات کشاورزی به‌طور متوسط ۷۴ درصد برآورد شده و نتایج نشان‌دهنده رابطه مثبت بین قیمت‌های صنعتی و کشاورزی است.

اگرچه تعداد مطالعات انجام شده در خارج از کشور در زمینه عبور نرخ تعرفه فراوان است، ولی مرور ادبیات داخل کشور نشان می‌دهد هیچ مطالعه‌ای در این زمینه انجام نشده است و بیشتر تمرکز مطالعات داخلی بر عبور نرخ ارز می‌باشد، از جمله این مطالعات می‌توان به مطالعه‌ی مهرابی بشرآبادی و همکاران (۱۴) اشاره نمود که به بررسی تأثیر نوسانات نرخ ارز بر شاخص قیمت صادرات و واردات در ایران و تعیین درجه‌ی عبور نرخ ارز پرداختند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد علی‌رغم تأثیر مهم نرخ ارز بر نوسانات قیمت صادرات و واردات، درجه عبور نرخ ارز ناقص می‌باشد. پیش‌بهار و همکاران (۱۸) در مطالعه‌ی

مجموعه عوامل اثرگذار بر انتقال قیمت از بازارهای جهانی به بازار داخلی متفاوت و یک سیاست تجاری مشابه به احتمال زیاد دارای نتایج متفاوت در کشورهای مختلف خواهد بود. برای مثال وجود قیمت رسمی (قیمت ثابت) برای یک محصول خاص، قیمت آن را از هر شوک خارجی مصون می‌دارد. به‌طور مشابه اگر زیرساخت‌ها ضعیف باشند (که دلالت بر هزینه‌های حمل و نقل بالا دارد) انتقال قیمت ممکن است ناچیز یا حتی در برخی از مناطق کشور وجود نداشته باشد. همچنین وجود محصولات وارداتی رقابتی و ترجیحات محلی برای محصولات تولید داخل می‌تواند از میزان واکنش قیمت‌های محلی به سیاست‌های تجاری بکاهد. در نهایت در بازارهای رقابتی ضعیف، تغییرات در قیمت‌های کالاها در مرز به جای انتقال به خانوار به احتمال زیاد توسط معامله‌گران جذب می‌گردد (۱۰). تغییرات قیمت‌ها عامل مهم تخصیص منابع، توزیع درآمد و کاهش فقر می‌باشد. تغییرات نرخ تعرفه منجر به تغییر قیمت‌های نسبی و در نهایت تغییر در انگیزه تولید می‌گردد. اثر تغییرات نرخ تعرفه بر اقتصاد به دامنه تغییرات نرخ تعرفه و دامنه عبور به قیمت کالاهای داخلی بستگی دارد (۲۲).

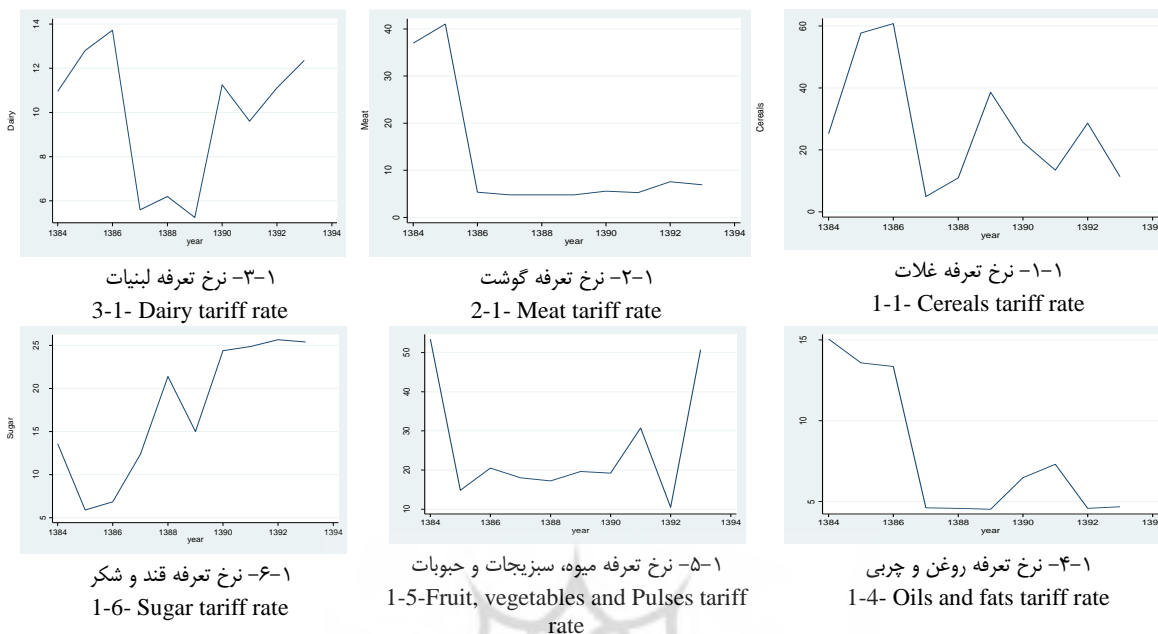
بخش کشاورزی از جمله بخش‌هایی است که حمایت از آن به دلایل مختلفی همچون ماهیت بخش کشاورزی، ریسک بالاتر نسبت به سایر بخش‌ها، امنیت غذایی، تغذیه و غیره در کانون توجه سیاست‌گذاران قرار گرفته است. لذا مطالعه دامنه عبور نرخ تعرفه^۱ به قیمت محصولات کشاورزی به دلیل نقش مهم این بخش لازم و ضروری است. بخش کشاورزی براساس نظام هماهنگ تعرفه‌ای^۲ (کدهای HS) شامل ۲۴ فصل می‌باشد (۸) که در این مطالعه محصولات کشاورزی که سید اصلی خانوار را تشکیل می‌دهند (فصول ۲، ۳، ۴، ۷، ۸، ۱۰، ۱۱، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۰ و ۲۱) به شش گروه غلات، گوشت، لبنیات، روغن و چربی، میوه، سبزیجات و حبوبات، و قند و شکر جمع‌سازی شده و دامنه عبور نرخ تعرفه به قیمت این گروه کالاها بررسی خواهد شد. روند تغییرات نرخ تعرفه گروه کالاهای منتخب در طی سال‌های ۱۳۹۳-۱۳۸۴ در شکل (۱) آمده است. همانگونه که در شکل (۱) مشاهده می‌گردد تقریباً در تمام گروه‌های کالا نرخ تعرفه روند کاهشی در طول دوره ۹۳-۱۳۸۴ داشته است (به جز قند و شکر). این امر بیانگر آن است که در طول این دوره دولت در راستای کاهش نرخ تعرفه گام برداشته و درصدد گسترش و توسعه تجارت بین‌الملل می‌باشد.

مطالعات فراوانی در خارج از کشور به بررسی اثر عبور نرخ تعرفه بر قیمت‌ها پرداختند؛ نیکیتا (۱۷) به مطالعه اثرات قیمتی آزادسازی

۱- بیانگر درصد تغییر در قیمت داخلی در نتیجه یک درصد تغییر در نرخ تعرفه بین کشورهای واردکننده و صادرکننده می‌باشد.

غذایی ناقص و کشش عبور نرخ ارز در کوتاه‌مدت حدود ۳ درصد و در

تأثیر عبور نرخ ارز به قیمت مواد غذایی در ایران را بررسی نمودند و این‌گونه نتیجه‌گیری کردند که عبور نرخ ارز به شاخص قیمت مواد

شکل ۱- روند تغییرات نرخ تعرفه شش گروه کالای منتخب طی دوره زمانی ۹۳-۱۳۸۴

مأخذ: محاسبات نگارنده براساس اطلاعات کتب مقررات صادرات و واردات و جداول ضمیمه آن (۱)

Figure 1- Tariff rate changes of six selected product group over the period 1384-93 Source: Author's calculations based on the import and export regulations books and its annex tables (1)

مهم می‌باشد. از آنجا که خصوصیات بازار نقش مهمی در تعیین دامنه عبور اصلاحات سیاست تجاری به قیمت‌های داخلی دارند، نتایج حاصل از این مطالعه به خوبی بیانگر توانایی یا نقص بازارهای منطقه‌ای در عبور قیمت‌های جهانی به قیمت‌های محلی بوده و در نتیجه راهنمایی برای سیاست‌گذاران جهت اصلاح ساختار بازارهای محلی قبل از پیوستن به سازمان تجارت جهانی خواهد بود.

مواد و روش‌ها

به‌طور کلی نظریه عبور نرخ تعرفه براساس ادبیات گسترده عبور نرخ ارز می‌باشد که به بررسی میزان تغییر در قیمت کالاهای وارداتی در اثر تغییرات نرخ ارز می‌پردازد. عبور ناقص نرخ ارز دلالت بر آن دارد که صادرکنندگان بخشی از تغییرات نرخ ارز را به‌عنوان اضافه‌بهای بر هزینه نهایی جذب می‌کنند. این پدیده از لحاظ نظری موجه است که شرکت‌ها به دنبال افزایش سهم بازار خود در خارج از کشور باشند. دامنه عبور نرخ ارز یا قیمت‌های خارجی به قیمت‌های داخلی را می‌توان با سه روش توضیح داد. الف) اولین علت آن رقابت ناقص است که می‌تواند شامل بسیاری از عوامل قیمت‌گذاری اقتصادی خرد مانند ساختار بازار، کشش تقاضا، فرم‌های تابعی هزینه، درجه

بلندمدت حدود ۶ درصد می‌باشد. از دیگر مطالعات داخلی می‌توان به مطالعه‌ی شجری و همکاران (۲۰)، خوشبخت و اخباری (۱۲) و موسوی محسنی و سبحانی‌پور (۱۵) اشاره نمود که مانند سایر مطالعات در این زمینه نشان دادند عبور نرخ ارز در داخل کشور ناقص است.

مطالعه عبور نرخ تعرفه به قیمت‌های داخلی از این حیث دارای اهمیت است که مشخص می‌کند چه میزان از تغییرات نرخ تعرفه به تغییرات قیمت‌ها منجر می‌شود. لذا هدف از مطالعه حاضر بررسی خصوصیات بازار منطقه‌ای در عبور تعرفه به قیمت‌های گروه‌های محصولات کشاورزی در مناطق شهری و روستایی ایران با در نظر گرفتن ناهمگنی مناطق می‌باشد. علی‌رغم اینکه ایران تاکنون سیاست آزادسازی تجاری گسترده‌ای را تجربه نکرده است و هنوز به سازمان تجارت جهانی نپیوسته است، نتیجه این مطالعه راهنمای مناسبی برای سیاست‌گذاران جهت شناخت میزان عبور تغییرات نرخ تعرفه بر قیمت گروه‌های عمده محصولات کشاورزی در مناطق مختلف ایران خواهد بود. برای کشورهای کم درآمد و در حال توسعه مانند ایران که بازارهای محلی ممکن است در معرض هزینه‌های انتقال بالا و معمولاً یکپارچگی ضعیف به اقتصاد بین‌المللی هستند، مسئله لحاظ نمودن جنبه منطقه‌ای انتقال قیمت در بررسی اثر سیاست‌های تجاری

تجاری برای محاسبه اینکه تا چه حد بازارهای محلی پذیرایی تغییرات قیمت‌های مرزی‌اند، استفاده می‌شود. قیمت داخلی کالای وارداتی g در زمان t و در منطقه r (P_{gtr}) تابعی از قیمت جهانی (PX_{gt}^*)، نرخ ارز (e_t)، تعرفه (τ_{gt}) و هزینه‌های تجارت (TC_{gtr}) می‌باشد. شکل ریاضی معادله P_{gtr} به صورت رابطه (۱) می‌باشد.

$$P_{gtr} = e_t P X_{gt}^* (1 + \tau_{gt}) TC_{gtr} \quad (1)$$

$$= e_t (\phi_{gtr} CP_{gt}^*) (1 + \tau_{gt}) TC_{gtr}$$

که در آن، علامت ستاره بیانگر متغیرهای است که به واحد پول خارجی بیان شدند که در آن قیمت جهانی برابر با هزینه تولید کالا (CP_{gt}^*) ضربدر اضافه بها یعنی $\phi_{gtr} = 1 + \lambda_{gtr}$ می‌باشد که λ_{gtr} حاشیه سود^۳ بوده که به فشار رقابتی بازار داخلی بستگی دارد. به عبارت دیگر حاشیه سود به نسبت بین قیمت کالاهای رقابتی وارداتی در منطقه r (PD_{gtr}) به هزینه تولید صادرکننده برای تولید و فروش کالا در منطقه بستگی دارد که به صورت رابطه زیر برآورد می‌شود:

$$\phi_{gtr} = \left(\frac{PD_{gtr}}{CP_{gt}^* e_t (1 + \tau_{gt}) TC_{gtr}} \right)^\alpha, \quad 0 \leq \alpha \leq 1 \quad (2)$$

که در آن α پارامتری است که بیانگر سطح رقابت در بازار داخلی است. با جایگذاری رابطه (۲) در (۱) و بیان هزینه‌های تولید به واحد پول داخلی می‌توان معادله (۳) را به دست آورد.

$$P_{gtr} = \left(\frac{PD_{gtr}}{CP_{gt}^* (1 + \tau_{gt}) TC_{gtr}} \right)^\alpha CP_{gt}^* (1 + \tau_{gt}) TC_{gtr} \quad (3)$$

با لگاریتم‌گیری از رابطه (۳) رابطه (۴) حاصل می‌شود.

$$\ln P_{gtr} = \alpha \ln PD_{gtr} + (1 - \alpha) \ln CP_{gt}^* + (1 - \alpha) \ln (1 + \tau_{gt}) + (1 - \alpha) \ln TC_{gtr} \quad (4)$$

معادله (۴) را می‌توان براساس ادبیات عبور نرخ تعرفه به صورت معادله (۵) نوشت که در آن $1 - \alpha$ بیانگر کشش عبور است.

$$\ln P_{gtr} = \beta_0 + \beta_1 \ln X_{gt} + \beta_2 \ln Z_{gtr} + \beta_3 \ln TC_{gtr} + \gamma \ln (1 + \tau_{gt}) + \mu_t + \eta_t + \varepsilon_{gtr} \quad (5)$$

در این رابطه X_{gt} متغیر کنترل اولیه که نماینده CP_{gt} بوده و Z_{gtr} قیمت جهانی کالای^۴ به واحد پول داخلی می‌باشد، Z_{gtr} نماینده قیمت کالاهای رقابتی وارداتی، PD_{gtr} بوده که Z_{gtr} برداری از متغیرهای کنترل شامل، عرضه محلی ($\frac{\sum h P_{hrgt}}{\sum h P_{hrt}}$) عرضه محلی کشاورزی، که h بیانگر خانوار و P ارزش یا مقدار تولید) و درآمد

جایگزینی محصول و غیره باشد. ب) تقسیمات بازار^۱، که در آن اثر تغییر نرخ ارز توسط تعدیلات مقصدی، از اضافه بها بر هزینه جبران می‌شود. تجارت و سیاست‌های نظارتی مهم‌ترین دلیل انحراف از قانون قیمت واحد هستند و بالاخره سومین دلیل محیط تورمی است که میزان عبور نرخ ارز در محیط تورمی باید در طراحی سیاست پولی گنجانده شود. بعنوان مثال حداکثر شدن سود صادرکننده انحصاری بیانگر واکنش و تعدیلات متقارن قیمت‌های وارداتی به تغییرات نرخ ارز و تغییرات نرخ تعرفه است و در نتیجه برآورد عبور نرخ ارز و نرخ تعرفه برای سیاست‌های تجاری ضرورت می‌یابد (۶). اغلب ادبیات عبور نرخ ارز و تعرفه بیانگر عبور ناقص می‌باشد، این امر نشان می‌دهد مکانیزمی وجود دارد که قیمت‌های داخلی را نسبت به تغییرات نرخ ارز و نرخ تعرفه کمتر دچار تغییر می‌کند (۳).

در بیشتر کشورها، تغییرات سیاست تجاری به‌طور کامل به قیمت‌های مصرف‌کننده داخلی منتقل نمی‌شود. ادبیات موجود در خصوص عبور نرخ تعرفه نشان می‌دهد دلیل اصلی عبور ناقص نرخ تعرفه و کمتر از یک را رقابت ناقص میان صادرکنندگان خارجی و تغییرات ناشی از شرایط تجاری کشور بیان می‌کنند (۶). با این وجود تعداد کمی از مطالعات در ادبیات وجود دارد که نشان می‌دهند چگونه عوامل داخلی بر عبور نرخ تعرفه اثر می‌گذارند. این مطالعات بر نقش عواملی مانند هزینه‌های تجارت، به‌صورت فاصله خانوار از مرز یا نزدیک‌ترین بندر (۱ و ۱۶) و خصوصیات بازار محلی و منطقه مانند عرضه محلی کشاورزی و درآمد منطقه‌ای تأکید دارند (۱۶ و ۱۷). این مقالات نشان می‌دهند چگونه سیاست‌های تجاری خانوارهای مختلف را در مناطق مختلف به‌صورت کاملاً متفاوت تحت تأثیر قرار می‌دهند. نیکیتا (۱۷) نشان می‌دهد عبور تعرفه در ایالات مکزیکی نزدیک به مرز ایالات متحده به‌طور معنی‌داری بیشتر است و خانوارهای ساکن در این ایالات از کاهش تعرفه به نسبت بیشتر منتفع می‌شوند. آتکین و دونالدسون (۱) بیان می‌کنند هزینه تجارت بین‌المللی در آفریقا بسیار بالاست، که منجر به از دست رفتن رفاه حاصل از تجارت بین‌المللی می‌گردد.

طرح کلی مدل عبور تعیین می‌کند تا چه میزان تغییرات در قیمت‌های مشاهده شده در طی دوره مطالعه را می‌توان به‌طور مستقیم به سیاست تغییرات تعرفه نسبت داد. برای محاسبه اثر تغییرات تعرفه بر قیمت‌ها، نیکیتا (۱۶ و ۱۷) بیان می‌کند تغییر در قیمت داخلی کالای وارداتی توسط تغییر در نرخ تعرفه ضربدر قیمت کالای وارداتی و تعدیل به‌وسیله تغییرات اضافه بهای^۲ صادرکننده تعیین می‌گردد. از آنجایی که سطح توسعه بازارهای داخلی مهم می‌باشد، در مدل ارائه شده توسط نیکیتا (۱۶ و ۱۷) از هزینه‌های

1- Market Segmentation

2- Markup

3- Profit Margin

در آن هر کوهرت^۱ (گروه یا خوشه) با استفاده از ویژگی‌های مشابه با مجموعه‌ای از مقطع ایجاد می‌شود. سپس از میانگین هر کوهرت به عنوان مشاهده استفاده گردد. در این مطالعه استان‌های کشور به تفکیک بخش‌های شهری و روستایی ایران به‌طور جداگانه به‌عنوان کوهرت‌ها در نظر گرفته شده و سپس از میانگین مشاهدات هر استان جهت ایجاد داده‌های شبه پانل استفاده می‌گردد.

نتایج و بحث

جهت برآورد رابطه (۶) نخست محصولات کشاورزی که سهم عمده‌ای از سبد خانوار را تشکیل می‌دهند در شش گروه غلات، گوشت، لبنیات، روغن و چربی، میوه، سبزی، حبوبات و قند و شکر برای سی استان و دوره زمانی ۹۳-۱۳۸۴، برای مناطق شهری و روستایی ایران به‌طور جداگانه، جمع‌سازی گردید. بررسی آمار واردات به تفکیک گمرک در سال‌های مختلف بیانگر آن است که بیشتر حجم واردات شش گروه کالای مورد مطالعه از بندر امام خمینی، بندر امیر آباد، گمرک شهید رجایی، بندرلنگه، بندر نوشهر، بندر بوشهر، گمرک مشهد و شهید باهنر صورت گرفته است (۱۰) که از میان بنادر و گمرک‌های مزبور در تمامی سال‌ها بیش‌ترین حجم واردات از بندر امام خمینی صورت گرفته است. بنابراین در سناریوی اول فاصله d به‌صورت کمترین فاصله مرکز هر استان تا بندر امام خمینی محاسبه شده است. علاوه بر آن، به‌علت پراکندگی بنادر در مناطق مختلف کشور، در سناریوی دیگر فاصله d به‌صورت کمترین فاصله مرکز هر استان تا نزدیکترین بندر محاسبه شده است.

جدول (۱) نتایج برآورد مدل عبور نرخ تعرفه به قیمت شش گروه عمده محصولات کشاورزی را در بخش شهری در دو سناریو به روش GLS با رفع ناهمسانی واریانس نشان می‌دهد. براساس تئوری اقتصادی انتظار می‌رود علامت ضریب تعرفه ( ) مثبت و از آنجایی که بیشتر واردات از مرز جنوب غرب وارد کشور می‌شود ضریب اثر متقابل تعرفه-فاصله (γ_1) منفی باشد. از لحاظ کیفی نتایج دو سناریو یکسان و تمامی ضرایب مورد نظر دارای علامت مورد انتظار و معنی‌دار می‌باشند (به‌جز روغن و چربی در سناریوی اول و قند و شکر در هر دو سناریو که ضریب نرخ تعرفه معنی‌دار نمی‌باشد). در مناطق شهری ضریب عبور نرخ تعرفه برای غلات در مرز در سناریوی اول و دوم به‌ترتیب ۲/۱ و ۲/۳ درصد است. ضریب اثر متقابل تعرفه-فاصله غلات در سناریوی دوم برابر با ۰/۰۳۱ و دارای علامت مورد انتظار می‌باشد. این ضریب نشان می‌دهد تغییر نرخ تعرفه در حدود فاصله ۷۴۱ کیلومتر ($\frac{0.023}{0.031} \times 1000$) دورتر از نزدیک‌ترین بندر تأثیری بر قیمت غلات ندارد. ضریب عبور نرخ تعرفه به قیمت‌های گوشت، لبنیات و میوه، سبزی و حبوبات در سناریوی اول به‌ترتیب ۹/۷، ۸/۱ و

منطقه‌ای $\frac{\sum h Y_{hrt}}{H_{rt}}$ درآمد منطقه‌ای، Y_{hrt} مخارج خانوار h در منطقه r در زمان t و H_{rt} تعداد خانوار در منطقه h در زمان t و تورم تولید محصولات کشاورزی می‌باشد. μ_t و η_t به ترتیب بیانگر اثرات ثابت منطقه و زمان و ε_{gtr} جز خطای i.i.d می‌باشد. اثرات ثابت سال برای کنترل عوامل زمان متغیر که برای تمامی مناطق یکسان هستند و اثرات ثابت منطقه جهت تفاوت‌های قیمت منطقه‌ای در مدل لحاظ شدند.

در این مرحله پارامتر $\gamma = 1 - \alpha$ کشش عبور نرخ تعرفه بیانگر درصد تغییر در قیمت داخلی در نتیجه یک درصد تغییر در نرخ تعرفه بین کشورهای واردکننده و صادرکننده می‌باشد. در حالت حدی که $\alpha = 0$ عبور تعرفه کامل می‌باشد و بنگاه‌های صادرکننده در بازار واردکننده با رقابت مواجه نیستند (بنابراین قادر به عبور کامل تغییر تعرفه در قیمت‌های مصرف‌کننده کالا می‌باشد). از سوی دیگر وقتی $\alpha = 1$ باشد، عبور صفر است و بنگاه‌های صادرکننده باید قیمت‌هایشان را در برابر قیمت رقبا در بازار واردات قرار دهند.

در معادله (۵) می‌توان از متغیر فاصله‌ای d به‌عنوان نماینده هزینه تجارت استفاده نمود، به‌طوری‌که d نشان دهنده کوتاه‌ترین فاصله مرکز هر منطقه از مرز اصلی ورود محصول می‌باشد و فرض می‌گردد هزینه تجارت در تمام طول دوره تجزیه و تحلیل ثابت می‌باشد. بنابراین معادله (۵) به صورت زیر بازنویسی می‌شود:

$$\ln P_{gtr} = \beta_0 + \beta_1 \ln X_{gt} + \beta_2 \ln Z_{gtr} + \beta_3 d_r + \gamma \ln(1 + \tau_{tg}) + \gamma_1 \ln\{(1 + \tau_{tg})d_r\} + \gamma_2 (\ln\{(1 + \tau_{tg})d_r\})^2 + \mu_t + \eta_t + \varepsilon_{rgt} \quad (6)$$

که در آن ضرایب مورد نظر شامل γ که بیانگر کشش عبور تعرفه و γ_1 تعدیل آن برای هر منطقه می‌باشد. گفته می‌شود عبور کامل است اگر $\gamma = 1$ و عبور ناقص است اگر $\gamma < 1$ باشد. بطور مشابه اثر عبور در تمامی مناطق یکسان خواهد بود اگر $\gamma_1 = 0$ ، اما وقتی قیمت‌های منطقه‌ای در نتیجه تغییر تعرفه تغییر نماید $\gamma_1 \neq 0$ خواهد بود (۱۸، ۱۹). جهت برآورد این رابطه از روش دیتون (۵) و ترکیب داده‌های سری زمانی و مقطعی به‌صورت شبه پانل استفاده می‌شود. دلیل استفاده از روش دیتون آن است که، همانگونه که می‌دانیم سری زمانی داده‌های بررسی خانوار که در آن هر خانوار در طول زمان به‌طور مشخص رصد شوند وجود ندارد. برای رفع این محدودیت از روش پیشنهادی دیتون استفاده می‌شود. وی بیان می‌کند این امکان وجود دارد که با استفاده مکرر از مقطعی از جمعیت (با افراد کاملاً متفاوت از یک نمونه به نمونه دیگر) داده‌های شبه پانل ساخت و برآوردگرهایی با خواص مشابه داده‌های پانل بدست آورد که

گوشت در سناریوی اول و غلات، گوشت و میوه، سبزی و حبوبات در سناریوی دوم کاهش می‌یابد.

۱۷/۹ درصد و در سناریوی دوم به ترتیب برابر با ۹، ۱۲، ۱۷/۷ درصد و روغن و چربی برابر با ۱۵/۴ درصد می‌باشد، به طوری که با افزایش فاصله از مناطق مرزی و بنادر، میزان عبور نرخ تعرفه به قیمت‌های

جدول ۱- نتایج برآورد عبور نرخ تعرفه به قیمت‌های گروه‌های محصولات کشاورزی در بخش شهری

Table 1- The results of the tariff pass-through to prices of agricultural products in urban area

گروه کالا Product Variables	غلات Cereals	گوشت Meat	لبنیات Dairy	روغن و چربی Oils and fats	میوه، سبزی و حبوبات Fruits, vegetables and Pulses	قند و شکر Suger
The first scenario سناریو اول						
قیمت جهانی World price	0.195*** (0.044)	0.005 (0.012)	0.158*** (0.025)	1.19*** (0.106)	0.008 (0.019)	0.044 (0.049)
تورم تولید محصولات کشاورزی Agri. Producer inflation	0.261* (0.021)	-0.043 (0.028)	0.015 (0.011)	0.474*** (0.045)	0.035** (0.016)	0.035* (0.021)
عرضه محلی Local supply	0.016 (0.017)	0.035*** (0.012)	-0.002 (0.003)	-0.081*** (0.022)	0.001 (0.007)	-0.021* (0.013)
درآمد منطقه‌ای Regional income	-0.15*** (0.029)	0.055** (0.024)	-0.088*** (0.013)	0.091*** (0.036)	0.044*** (0.014)	-0.0460*** (0.018)
تعرفه Tariff	0.021* (0.012)	0.097*** (0.016)	0.081*** (0.028)	0.047 (0.029)	0.179*** (0.014)	-0.008 (0.058)
تعرفه*فاصله Tariff*Distance	-0.031 (0.026)	-0.123*** (0.028)	0.018 (0.027)	0.221*** (0.044)	-0.001 (0.021)	0.003 (0.054)
(تعرفه*فاصله) ^۲ (Tariff*Distance) ²	5.01e-08 (0.00)	-6.15e-08 (0.00)	-2.40e-07 (0.00)	-1.40e-06*** (0.00)	-2.45e-08 (0.00)	-1.54e-07 (0.00)
عرض از مبدأ Constant	5.70*** (0.754)	6.44*** (0.465)	5.59*** (0.351)	-7.59*** (0.914)	3.23*** (0.265)	5.63*** (0.563)
The second scenario سناریو دوم						
قیمت جهانی World price	0.198*** (0.041)	0.009 (0.009)	0.150*** (0.024)	1.28*** (0.076)	0.044** (0.017)	0.055 (0.048)
تورم تولید محصولات کشاورزی Agri. Producer inflation	0.259*** (0.019)	-0.007 (0.024)	0.017 (0.010)	0.489*** (0.060)	0.025 (0.016)	0.037* (0.021)
عرضه محلی Local supply	0.020 (0.014)	0.044 (0.029)	-0.0008 (0.003)	-0.067*** (0.017)	0.001 (0.007)	-0.020 (0.013)
درآمد منطقه‌ای Regional income	-0.15*** (.028)	0.032 (.020)	-0.092*** (.012)	0.097** (.043)	0.015 (.014)	-0.048*** (0.018)
تعرفه Tariff	0.023** (0.011)	0.090*** (0.009)	0.120*** (0.019)	0.154** (0.073)	0.177*** (0.014)	-0.006 (0.040)
تعرفه*فاصله Tariff*Distance	-0.031** (0.014)	-0.061*** (0.019)	-0.025 (0.020)	-0.003 (0.036)	-0.038*** (0.014)	-0.027 (0.022)
(تعرفه*فاصله) ^۲ (Tariff*Distance) ²	1.16e-07 (0.00)	-9.80e-07*** (0.00)	-7.26e-07 (0.00)	-3.90e-06* (0.00)	1.60e-06*** (0.00)	2.45e-07 (0.00)
عرض از مبدأ Constant	5.75*** (0.634)	6.05*** (0.466)	5.96*** (0.245)	-6.56*** (0.822)	3.82*** (0.274)	5.82*** (0.461)

مأخذ: یافته‌های تحقیق (*، **، *** به ترتیب معنی‌داری در سطح ۱۰ درصد، ۵ درصد و ۱ درصد است و مقادیر داخل پرانتز خطای معیار می‌باشد)

Source: Research findings (*, ** and *** are significant at the 10%, 5% and 1% respectively and the amount of in parenthesis is the standard error)

غلات ۱۵ درصد، لبنیات ۸/۸ درصد و قند و شکر ۴/۶ درصد کاهش و قیمت محلی گوشت ۵/۵ درصد، روغن و چربی ۹/۱ درصد و میوه، سبزی و حبوبات ۴/۴ درصد افزایش می‌یابد.

نتایج عبور نرخ تعرفه در مناطق روستایی در دو سناریو در جدول (۲) گزارش شده است. همانگونه که ملاحظه می‌گردد ضریب عبور نرخ تعرفه در تمامی موارد دارای علامت مورد انتظار می‌باشد. لازم به ذکر است مقدار این ضریب برای محصولات گوشت، لبنیات، میوه، سبزی و حبوبات در هر دو سناریو معنی‌دار نمی‌باشد. همچنین ضریب اثر متقابل تعرفه-فاصله در مناطق روستایی نشان می‌دهد، مقدار این ضریب در تمامی موارد جز گروه غلات در سناریوی اول و میوه، سبزی و حبوبات در سناریوی دوم معنی‌دار نمی‌باشد. به عبارت دیگر تفاوت منطقه‌ای در سراسر کشور برای مناطق روستایی وجود ندارد. این یافته منطبق بر یافته‌های نیکیتا (۱۶، ۱۷) است که تفاوت منطقه‌ای معنی‌داری برای محصولات کشاورزی در تمامی ایالات وجود نداشت. γ_1 برابر با $0/299$ برای غلات نشان می‌دهد تغییر نرخ تعرفه در حدود فاصله ۶۸۲ کیلومتر $(1000 \times \frac{0/204}{0/299})$ دورتر از مرز جنوبی تأثیری بر قیمت‌ها ندارد.

نتیجه‌گیری

این مطالعه به بررسی رابطه بین تغییرات نرخ تعرفه گروه‌های عمده محصولات کشاورزی و تغییرات قیمت محصولات کشاورزی در دهه اخیر در بخش شهری و روستایی ایران می‌پردازد. بدین منظور محصولات کشاورزی عمده موجود در سید خانوارها در شش گروه جمع‌سازی گردید و سپس با ساخت داده‌های شبه پانل و مدل عبور نرخ تعرفه پیشنهادی نیکیتا (۱۶، ۱۷) دامنه عبور نرخ تعرفه به قیمت‌های گروه‌های محصولات کشاورزی برآورد گردید.

نتایج نشان داد تغییر نرخ تعرفه اثرات متفاوتی بر قیمت‌های محصولات کشاورزی در مناطق مختلف شهری و روستایی ایران دارد، به‌طوری‌که در بخش شهری و در سناریوی اول (یعنی فاصله d به- عنوان نماینده هزینه تجاری به صورت کمترین فاصله مرکز هر استان با بندر امام خمینی می‌باشد) و در سناریوی دوم (یعنی فاصله d به‌عنوان نماینده هزینه تجاری به صورت نزدیکترین بندر تجاری به آن استان می‌باشد) مقدار عبور نرخ تعرفه به قیمت‌های داخلی محصولات کشاورزی در دامنه صفر و ۱۷ درصد و در بخش روستایی در سناریوی اول در دامنه صفر و ۲۰ درصد و در سناریوی دوم بین صفر و ۲۶ درصد قرار دارد. این سطح عبور نرخ تعرفه کمی کوچکتر از آن چیزی است که در ادبیات وجود دارد. برای مثال نیکیتا (۱۷) میزان عبور نرخ تعرفه به قیمت محصولات کشاورزی را تقریباً ۳۳ درصد بدست آورده است؛ همچنین چرکاووی

در مناطق شهری برای گروه قند و شکر ضریب عبور نرخ تعرفه معنی‌داری مشاهده نشده است. در مورد قند و شکر همانگونه که در شکل (۱) (نرخ تعرفه قند و شکر (۱-۶)) ملاحظه گردید در طول دوره مطالعه نرخ تعرفه این گروه کالا بر خلاف سایر گروه‌ها افزایشی بوده است. این امر نشان می‌دهد در طول این دوره قند و شکر از آزادسازی مستثنی بوده و دولت از تولید داخلی این گروه کالا تا حد زیادی حمایت نموده است. ضریب عبور نرخ تعرفه در مناطق شهری نشان می‌دهد مقدار این ضریب بین صفر و ۱۷ درصد قرار دارد. مقدار پایین ضریب عبور نرخ تعرفه به قیمت محصولات کشاورزی نشان می‌دهد مصرف‌کنندگان محصولات کشاورزی نفع زیادی از کاهش نرخ تعرفه نمی‌برند. هم‌چنین با افزایش فاصله از مرز و بنادر میزان عبور نرخ تعرفه به قیمت‌ها کاهش نیز می‌یابد. این امر نشان می‌دهد تا چه حد هزینه‌های تجارت از طریق فاصله از مرز یا بنادر بر عبور نرخ تعرفه تأثیر می‌گذارد. به عبارت دیگر مناطق نزدیک به بنادر و مرز بیشتر در معرض تغییرات نرخ تعرفه غلات، گوشت، روغن و چربی و میوه، سبزی و حبوبات قرار می‌گیرند و بیشتر از تغییرات نرخ تعرفه منتفع می‌گردند.

ضرایب متغیرهای کنترل نشان می‌دهد در مناطق شهری در سناریوی اول قیمت غلات، لبنیات، روغن و چربی به‌طور مثبت و معنی‌دار با قیمت‌های جهانی این گروه کالاها مرتبط می‌باشند. به عبارت دیگر به ازای یک درصد افزایش قیمت‌های جهانی قیمت گروه‌های غلات، لبنیات، روغن و چربی به ترتیب ۱۹/۵، ۱۵/۸ و ۱۱۹ درصد افزایش می‌یابد (لازم به ذکر است تمامی مقادیر قیمت‌ها حقیقی می‌باشند). اثر قیمت‌های جهانی بر سایر گروه‌ها مثبت اما از لحاظ آماری معنی‌دار نمی‌باشد. هم‌چنین تورم تولید محصولات کشاورزی دارای اثر مثبت و معنی‌دار بر قیمت گروه‌های غلات، روغن و چربی، میوه، سبزی و حبوبات و قند و شکر در سناریوی اول می‌باشد. به عبارت دیگر با افزایش تورم تولید محصولات کشاورزی قیمت گروه‌های غلات، روغن و چربی، میوه، سبزی و حبوبات و قند و شکر به ترتیب ۲۶/۱، ۴۷/۸، ۳/۵ و ۳/۵ درصد افزایش می‌یابد. اثر متغیر عرضه محلی بر قیمت گروه‌های کالا نشان می‌دهد به ازای یک درصد افزایش عرضه محلی گوشت، قیمت آن ۳/۵ درصد افزایش می‌یابد. افزایش قیمت گوشت با افزایش عرضه محلی دور از انتظار نمی‌باشد چرا که با وجود ترجیحات مصرف‌کنندگان به تولیدات محلی و بومی این گروه کالا میزان عرضه داخلی کمتر از تقاضا می‌باشد لذا با افزایش عرضه محلی قیمت‌ها همچنان افزایشی است. اثر ضریب عرضه محلی مطابق انتظار برای روغن و چربی و قند و شکر منفی و معنی‌دار و بر سایر قیمت‌ها معنی‌دار نمی‌باشد. در نهایت اثر متغیر کنترل درآمد منطقه‌ای نشان می‌دهد در مناطق شهری و در سناریوی اول به ازای یک درصد افزایش درآمد منطقه‌ای قیمت‌های محلی

جدول ۲- نتایج برآورد عبور نرخ تعرفه به قیمت‌های گروه‌های محصولات کشاورزی در مناطق روستایی
Table 2- The results of the tariff pass-through to prices of agricultural products in rural area

گروه کالا Product Variables	غلات Cereals	گوشت Meat	لبنیات Dairy	روغن و چربی Oils and fats	میوه، سبزی و حبوبات Fruits, vegetables and Pulses	قند و شکر Sugar
The first scenario سناریو اول						
قیمت جهانی World price	0.007 (0.095)	-0.004 (0.111)	0.228*** (0.088)	0.322* (0.172)	0.059 (0.064)	0.080*** (0.024)
تورم تولید محصولات کشاورزی Ag. Producer inflation	0.235*** (0.063)	0.227*** (0.051)	-0.097 (0.071)	0.067** (0.031)	0.069*** (0.025)	-0.014 (0.018)
عرضه محلی Local supply	0.023 (0.014)	-0.0007 (0.003)	-0.004 (0.006)	0.042 (0.032)	-0.0001 (0.005)	0.007 (0.005)
درآمد منطقه‌ای Regional income	-0.178*** (0.066)	0.080** (0.037)	-0.076** (0.033)	0.077** (0.038)	-0.051** (0.024)	-0.002 (0.029)
تعرفه Tariff	0.204** (0.088)	-0.046 (0.066)	0.118 (0.113)	0.161** (0.076)	-0.013 (0.026)	0.133*** (0.040)
تعرفه*فاصله Tariff*Distance	-0.299*** (0.092)	0.056 (0.051)	0.052 (0.082)	0.062 (0.038)	-0.064 (0.044)	-0.054 (0.081)
(تعرفه*فاصله) ^۲ (Tariff*Distance) ²	4.03e-07*** (0.00)	-1.72e-07 (0.00)	-4.06e-07 (0.00)	-6.95e-07 (0.00)	-4.99e-08 (0.00)	1.19e-07 (0.00)
عرض از مبدأ Constant	9.37*** (1.32)	5.46*** (5.46)	4.99*** (1.01)	4.99*** (.664)	5.67*** (.693)	5.88*** (.930)
R ²	0.146	0.113	0.052	0.043	0.054	0.045
The second scenario سناریو دوم						
قیمت جهانی World price	0.115 (0.123)	0.003 (0.118)	0.226*** (0.088)	0.319*** (0.127)	-0.108 (0.067)	0.044* (0.025)
تورم تولید محصولات کشاورزی Ag. Producer inflation	0.273*** (0.054)	0.222*** (0.046)	-0.097 (0.071)	0.094*** (0.031)	0.094*** (0.018)	0.043* (0.026)
عرضه محلی Local supply	0.018** (.009)	-0.001 (.003)	-0.004 (.006)	0.052 (.041)	0.001 (.004)	0.011 (0.009)
درآمد منطقه‌ای Regional income	-0.199*** (0.061)	0.082** (0.036)	-0.075** (0.032)	0.053** (0.028)	0.015 (0.038)	-0.013 (0.028)
تعرفه Tariff	0.074*** (0.027)	-0.044 (-0.044)	0.177 (0.107)	0.260*** (0.075)	0.016 (0.016)	0.127*** (0.053)
تعرفه*فاصله Tariff*Distance	-0.021 (0.030)	0.003 (0.023)	-0.035 (0.028)	-0.004 (0.031)	-0.053*** (0.018)	0.020 (0.036)
(تعرفه*فاصله) ^۲ (Tariff*Distance) ²	6.65e-07 (0.00)	3.40e-07 (0.00)	-5.97e-07 (0.00)	-3.41e-06 (0.00)	-9.33e-07 (0.00)	-2.56e-06 (0.00)
عرض از مبدأ Constant	6.67*** (1.21)	5.80*** (0.744)	5.56*** (0.774)	5.66*** (0.747)	5.08*** (0.499)	5.06*** (0.521)

مأخذ: یافته‌های تحقیق (*،**،*** به ترتیب معنی‌داری در سطح ۱۰ درصد، ۵ درصد و ۱ درصد است و مقادیر داخل پرانتز خطای معیار می‌باشد)

Source: Research findings (*, ** and *** are significant at the 10%, 5% and 1% respectively and the amount of in parenthesis is the standard error)

الی ۶۸ درصد و در مناطق روستایی در دامنه ۳۳ تا ۴۹ درصد به‌دست آورده است. با این وجود نتایج این مطالعه دور از انتظار نیست، چنانچه

و همکاران (۴) نتایجی حدود ۱۳ درصد و مارشان (۱۳) میزان عبور نرخ تعرفه به قیمت محصولات کشاورزی را در مناطق شهری بین ۶۴

به گونه‌ای که در برخی از مناطق روستایی، تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان ممکن است به طور کامل از بقیه اقتصاد جدا باشند. بنابراین تغییرات قیمت در مرز بر سطح قیمت‌های محلی اثر ندارد، که در نتایج این مطالعه به وضوح دیده می‌شود.

بر اساس نتایج تحقیق مبنی بر عبور ناقص و ضعیف نرخ تعرفه بر قیمت گروه‌های محصولات کشاورزی پیشنهاد می‌گردد در مطالعات آتی دامنه عبور نرخ تعرفه بر قیمت بخش‌های عمده اقتصادی کشور مورد بررسی قرار گیرد. لازم است قبل از پیوستن به سازمان تجارت جهانی جهت حداکثر بهره‌مندی از اثرات سیاست تجاری مطالعات جامع مشابه در تمام بخش‌های اقتصادی و بطور منطقه‌ای انجام گیرد. لذا به سیاست‌گذاران توصیه می‌شود در اتخاذ سیاست‌های تجاری مکانیزم انتقال قیمت در بازار و وضعیت زیرساخت‌ها و بحث اثر منطقه‌ای را مد نظر قرار دهند.

دامنه عبور نرخ تعرفه می‌تواند در کشورهای در حال توسعه مانند ایران با زیرساخت‌های محدودتر و بازارهای ناقص پایینتر باشد به طوری که در مطالعه پیش‌بهار و همکاران (۱۸) در ایران میزان عبور نرخ ارز در بلندمدت را حدود ۶ درصد برآورد نمودند. دو نتیجه مهمی که از این مطالعه به دست آمده آن است که اولاً هر نوع تغییر در سیاست تجاری به طور کامل به مصرف‌کنندگان منتقل نمی‌شود. عواملی مانند نقص بازار و زیرساخت‌ها ممکن است خانوارها را از اثرات مثبت تغییرات نرخ تعرفه هم در مناطق شهری و بالاخص در مناطق روستایی دور نگه دارد. بنابراین تغییر در قیمت‌های مرزی توسط تغییرات حاشیه سود صادرکنندگان به جای تعدیل قیمت‌های داخلی جذب می‌شود. ثانیاً نتایج به دست آمده تأیید کننده نتایج مارشان (۱۳) در مورد الگوی احتمالی مکانیزم انتقال قیمت است که بیان می‌کند برآورد عبور نرخ تعرفه در مناطق روستایی به دلیل بحث خودمصرفی کمتر است.

منابع

- 1- Atkin D., and Donaldson D. 2012. Who s getting globalized? The size and nature of intrnational trade costs. Yale University and MIT, Unpublished Mimeo.
- 2- Bardham P. 2007. Globalization and rural poverty. In: Nissanke M. and Thorbecke E. eds., the impact of globalization in the world s poor: Transmission mechanisms, chapter 6, UNUWIDER, Studies in Development Economics, Palgrave Macmillan.
- 3- Campa J., and Goldberg L. 2002. Exchange rate pass-through into import prices: A macro or micro phenomenon, NBER Working paper No. 8934.
- 4- Cherkaoui M., Khellaf A., and Nihou A. 2011. The price effect of tariff liberalization in MOROCCO: Measuring the impact on household welfare. Working Paper 637.
- 5- Deaton A., 1985. Panel data from time series of cross-sections. *Journal of Econometrics*, 30:109-126.
- 6- Han J., Liu R., Marchand B.U., and Zhang J. 2016. Market structure, imperfect tariff pass-through, and household welfare in urban China. *Journal of International Economics*, 100: 220-232.
- 7- Hayashi F. 2000. *Econometrics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- 8- Import and export regulations and its annex tables for years 2005-2014. The commercial publishing company.
- 9- Islamic Republic of Iran Customs. 2016. Available at www.irica.gov.ir.
- 10- Jeffrey F., David Parsley A., and Shang-Jin W. 2004. Slow pass-through around the world: A new import for developing countries? National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA. Processed.
- 11- Kareem O.I. 2014. The welfare impact in Nigeria of the ECOWAS common external tariff: A distributional effects analysis. *Trade Policies, Household Welfare and Poverty Alleviation*, 273.
- 12- Khoshbakht A., and Akhbarii M. 2007. Study the impact of exchange rate changes on inflation, consumer price indices and import in Iran. *Economic Research*, 27:51-82.
- 13- Marchand B.U. 2012. Tariff pass-through and the distributional effects of trade liberalization. *Journal of Development Economics*, 99(2): 265-281.
- 14- Mehrabi Boshir Abadi H., Jalaei S.A.M., and Koshesh M.S. 2010. Examine the exchange rate path through on prices of imported and exported goods in Iran. *Journal of Economic Sciences*, 6(12): 201-216.
- 15- Mosavi Mohseni R., and sobhanipoor M. 2008. Study exchange rate path through in Iran. *Economic Research*, winter (Special economic adjustment plan), 129-149.
- 16- Nicita A. 2004. Who benefited from trade liberalization in Mexico? Measuring the effects on household welfare. *World Bank Policy Research Working Paper*, 3265.
- 17- Nicita A. 2009. The price effect of tariff liberalization: Measuring the impact on household welfare. *Journal of Development Economics*, 89:19-27.
- 18- Pishbahar A., Ghahremanzadeh M., and Aref eshghi T. 2013. The effect of exchange rate passes through to food prices in Iran. *Agricultural Economics*, 7(4): 1-21.
- 19- Porto G. 2006. Using survey data to assess the distributional effects of trade policy, *Journal of International Economics*, 70: 140-160.
- 20- Shajari H., Tayebi S.K., and Jalaei S.A. 2005. Analysis of exchange rates path through in Iran. *Knowledge and*

- Development, 16: 51-76.
- 21- Talukder D., and Chile L. 2014. Agricultural trade liberalization and welfare of rural households in Bangladesh: A complementary policy framework. *Journal of Economic and Social Policy*, 16(2): 1-38.
- 22- Tayebi S.K., and Mesrinejad Sh. 2007. Trade liberalization in agriculture and use of computable general equilibrium models (CGE): the study of Iranian households. *Quarterly Economic Study*, 4(1):5-24.
- 23- Winters L., Neil McCulloch A., and McKay A. 2004. Trade liberalization and poverty: The evidence so far. *Journal of Economic Literature*, 42(1): 72-115.
- 24- Winters L.A. 2000. Trade, trade policy, and poverty: What are the links? *World Economy*, 25(9): 1339-1367.

